

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Uw wil geschiede

(2)

En toen hij niet te overreden was, hielden wij ons stil en zeiden: de wil des Heren geschiede.
Hand. 21:14

De broeders van Caesarea en Paulus' reisgenoten zijn er niet in geslaagd, hem van zijn voornemen om naar Jeruzalem te reizen te doen afzien. We hebben vorige week gezien, waarom: Paulus is bereid, zijn leven te geven in de dienst aan het evangelie. De apostel heeft zich verenigd met de wil van God.

Ook de gemeenten moeten dat leren. Daarom heeft Paulus er met hen over gesproken, daarom heeft de Here Agabus naar Caesarea gezonden. Voor Paulus zelf immers was het optreden van deze profeet niet zo zeer nodig. Hij wist wat hem te wachten stond, en hij had die last op zich genomen. Meer dan voor Paulus was het voor de gemeenten nodig, dat de profeet kwam en sprak van Paulus' boeien.

Want het betekende voor de gemeenten veel, dat Paulus gevangengenomen werd! Voor veel van die gemeenten was Paulus een steun en toeverlaat. Hadden ze vragen, ze konden bij hem terecht. Zaten ze in moeilijkheden, ze konden die aan hem voorleggen. Daarvan getuigen zijn brieven. Wat moeten vooral de gemeenten in Klein-Azië en Griekenland zonder Paulus? En de gemeenten in Judea hebben God gedankt voor Zijn werk in en door Paulus (Gal. 1 : 24, Hand. 15 : 3, 4, 12). Zal Gods werk zonder Paulus wel verder kunnen?

Overall waar Paulus sprak over zijn aanstaande gevangenschap, verwekte hij droefheid. Van de oudsten van Efeze lezen we: en zij barstten allen in groot geweent uit en vielen Paulus om de hals en kusten hem herhaaldelijk, het meest bedroefd over het woord, dat hij gesproken had, dat zij zijn aangezicht niet meer zouden zien (20 : 37, 38). De discipelen te Tyrus zeggen Paulus door de Geest, dat hij zich niet naar Jeruzalem moest inschepen (21 : 4).

Dit laatste lijkt in tegenspraak met 20 : 22: ik reis, gebonden door de Geest. De verklaring is, meen ik, deze, dat de gemeente van Tyrus door de Geest weet, wat Paulus wacht, en daarom er bij hem op aandringt, niet naar Jeruzalem te gaan. Een soortgelijke reactie dus als in Caesarea.

Zowel in Tyrus als in Caesarea is Paulus niet te overreden. In elke plaats heeft de gemeente met Paulus gebeden. Met de oudsten van Efeze bad de apostel (20 : 36), de gemeente van Tyrus deed hem uitgeleide met vrouwen en kinderen en samen knielden ze op het strand (21 : 5). Niemand probeerde

meer, Paulus tegen te houden.

Ook de broeders van Caesarea en Paulus' reisgenoten zwegen.

En dat zwijgen betekende meer dan: zij legden zich bij het onvermijdelijke neer. Hun stil-zijn komt tot de uitspraak: de wil des Heren geschiede. Zo keert hun ziel zich stil tot God (Ps. 62 : 2, 6), die hun Heil is, van Wie hun verwachting is. Om de gemeente te leren zò stil te zijn, zond de Here Agabus naar Caesarea.

Het gaat in deze geschiedenis maar niet om de weg van Paulus. Het gaat om de weg van de kerk in deze wereld. Christus heeft Zijn gemeenten voorzeggd, welke haar weg zou zijn: Indien zij Mij vervolgd hebben, zij zullen ook U vervolgen — dit alles zullen zij U aandoen om Mijn Naam (Joh. 15 : 20, 21). Men zal u uit de synagoge bannen; ja, de ure komt, dat een ieder die u doodt, zal menen Gode een heilige dienst te bewijzen (Joh. 16 : 2).

De eeuwen door hebben deze woorden van de Heiland Gods kinderen getroost, wanneer zij uit de kerk gedreven werden — gebracht op de brandstapels of getroffen door tuchtmaatregelen. Ons overkomt niets vreemds, het is alles Christus Zelf overkomen.

Dan kunnen we bidden, evenals Hij: Uw wil geschiede, en niet mijn wil.

Want hiertoe zijt gij geroepen, daar ook Christus voor u geleden heeft en u een voorbeeld heeft nagelaten, opdat gij in Zijn voetstappen zoudt treden; die geen zonde gedaan heeft en in wiens mond geen bedrog is gevonden, die als Hij gescholden werd niet terugschold en als Hij leed niet dreigde, maar het overgaf aan Hem, die rechtvaardig oordeelt (1 Petr. 2 : 21-23).

De ervaring kan bitter zijn, gesloten te worden buiten de gemeente, buiten het verband van kerken, afgeschreven te worden door constatering van onttrekking. We zullen onszelf in dit alles geen martelaarskroon opzetten. Maar wel alles voorleggen aan de Here, die oordeelt.

Jacobus vermaant: broeders, zucht niet tegen elkander, opdat gij niet onder het oordeel valt; zie, de Rechter staat voor de deur. Hebt geduld tot de komst des Heren (5 : 9, 7).

Zo leert Christus Zijn gemeente bidden: Uw wil geschiede, Vader in de hemel. Opdat Uw Naam geheiligd worde, Uw Koninkrijk kome.

Uw wil geschiede — geef, dat wij onze

eigen wil verzaken en Uw wil zonder enig tegenspreken gehoorzaam zijn — ook in deze zin, dat wij volhardend en geduldig gaan de weg, die Gij met ons gaat. Zo, dat we niet gelaten ons lot aanvaarden, maar ons met Uw wil verenigen.

Christus heeft ons laten zien, wat komt. In Zijn rede over de „laatste dingen“; in het boek Openbaringen. Niet, om rekensommetjes te maken over het tijdstip van Zijn komst. Maar om ons in de moeiten en verdrukking te tonen, dat Hij voor de deur staat als Rechter; dat Hij over alle dingen regeert. Zodat ik in alle droefenis en vervolging met een opgeheven hoofd even Dezelfde, die Zich tevoren om mijnentwil voor het gericht Gods gesteld heeft, tot een Rechter uit de hemel verwachtte.

In de gemeente, die leeft uit die verwachting, en in die verwachting weet te bidden: Uw wil geschiede, wordt Gods Naam geheiligd en komt Zijn koninkrijk. Want daar klinkt de bede: Uw rijk kome: Maranatha, kom Here Jezus, ja kom met haast.

En de lichte last der verdrukking van een ogenblik bewerkt voor ons een alles te boven gaand eeuwig gewicht van heerlijkheid, daar wij niet zien op het zichtbare, maar op het onzichtbare (2 Cor. 4 : 17, 18).

Wij zoeken de verdrukking niet. We gaan geen „martelaar spelen“. Maar als de druk komt, ondanks de gebeden (vergelijk Paulus' vermaan aan de kerk te Rome, Rom. 15 : 30), zullen we volharden tot het einde toe, één met Gods wil. Dan leert een mens, bidden voor wie hem vervolgen, zegenen wie hem vervloeken. Hij leert te gaan in het voetspoor van zijn Heiland, die de gehoorzaamheid heeft geleerd, uit hetgeen Hij geleden heeft. En zo bad: Vader, indien het mogelijk is, laat deze beker Mij voorbijgaan; doch niet gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt.

G. van Atten - Zwijndrecht

„Postuum eerherstel”

II

In het nummer van de vorige week heb ik een en ander gezegd over de geboorte en de inhoud van de leeruitspraken van 1942 die de oorzaak werden van de verschrikkelijke kerkscheuring van 1944 en volgende jaren.

Ik wil nu iets vertellen van wat er na de uitvaardiging en bevestiging daarvan plaats vond.

☆☆☆

Om daarmee te beginnen: er is in die jaren — ik kan dat zonder overdrijving zeggen — wanhopig geworsteld om de synode er toe te brengen de dogmatische strik die ze met de leeruitspraken om de kerken had geslagen wat lossen te maken. Wij, bezwaarden uit die dagen, sidderden bij de gedachte aan een mogelijke kerkscheuring.

Natuurlijk kon men zich ook van wat de synode uitgesproken had niets aantrekken. Doen alsof er geen synode en synodale uitspraken waren geweest. Er waren veel predikanten en anderen die zo deden. Ze preekten, spraken en schreven alsof de synode niets over verbond, belofte en doop had vastgesteld. Als men maar niet direct en met ronde woorden tegen de synodale beslissingen inging merkte de gemeente er meestal niets van dat men de opvattingen van de „bezwaarden” voorstond. En ook de kerkelijke vergaderingen lieten dan de afwijkers van de synodale leer ongemoeid.

Maar heel veel predikanten, ouderlingen en gemeenteleden wilden deze weg niet op. Ze konden zo'n handelwijze, hoe aantrekkelijk die ook was voor „het vlees”, niet met een goed geweten in praktijk brengen. En daarom richtten ze zich weer met vragen, bemiddelingsvoorstellen, nadere explicaties of nieuwe bezwaarschriften tot de synode die van 1943-1945 bleef vergaderen.

Zo schreven de predikanten van Amersfoort (v. d. Born, Holwerda en Popma) die van Dordrecht en Zwijndrecht en ook kerkeraden en gemeenteleden aan de synode.

Ds. Van Teylingen publiceerde zijn prachtige brochure „Aard en Achtergrond van het geschil in de Geref. Kerken”. Daarin zette hij op magistrale wijze het verschil uiteen tussen de synodale en de reformatorische opvatting. Vele duizenden exemplaren werden ervan verkocht.

Er kwam een massa stukken op de synodetafel.

☆☆☆

Op één stuk in die dagen verschenen publicatie wil ik nog speciaal wijzen.

Het is de zgn. „Verklaring van Gevoelen” die door de „bezwaarden” van die dagen werd opgesteld.

De aanleiding tot de publicatie ervan was de volgende.

Toen de synode in 1943 alle bezwaarschriften had afgewezen benoemde ze een commissie om met de bezwaarden over de synodeuitspraken te spreken, ten einde hen te bewegen hun bezwaren daartegen te laten vallen. In de samensprekingen van deze commissie met een aantal bezwaarschriftschrijvers vroeg die commissie (prof. Berkouwer was één van de leden daarvan) of deze broeders niet eens positief, thetisch wilde uitzetten hoe de bezwaarden zelf over de in geding zijnde kwestie dachten. Ze hadden zich tot op dat moment steeds alleen maar afgezet tegen wat de synode besloot. Ze moesten nu ook eens precies zeggen hoe zij zelf over verbond en doop oordeelden.

Met vreugde grepen de bezwaarden uit die dagen de gelegenheid aan om kort en duidelijk het eigen standpunt ten aanzien van het in geding zijnde leergeschieden te zetten.

En zo ontstond, na intensieve onderlinge samenspreking, de genoemde „Verklaring van Gevoelen”.

Ze werd door alle bezwaarden uit die tijd met vreugde ontvangen. Allen waren er van harte mee eens. In tienduizenden exemplaren werd ze overal in het land verspreid. Ze bestaat uit twee delen. Het eerste bevat een geargumenteerde uiteenzetting van eigen standpunt in voortdurende confrontatie met dat van de synode. Het tweede wordt gevormd door tien stellingen waarin positief het gevoel van de ondertekenaars wordt uiteengezet.

Ik zal deze tien stellingen hier nog eens overnemen.

Ze mogen niet vergeten worden!

Hier zijn ze:

„Wij geloven op grond van de Heilige Schrift en belijden in overeenstemming met de formulieren van enigheid en de liturgische geschriften:

- 1e. dat alle kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn en daarom aan allerhande ellendigheid, ja, aan de verdoemenis zelve onderworpen zijn (Doopsformulier);
- 2e. dat God in Christus zijn genadeverbond heeft opgericht met de gelovigen en met hun zaad (Gen. 17 : 7; Gal. 3 : 14, 29);
- 3e. dat daarom alle kinderen der gelovigen verbondskinderen zijn (Hand. 3 : 25);
- 4e. dat al die kinderen heilig (1 Cor. 7 : 14) of in Christus geheiligd zijn (1 Cor. 1 : 2, Doopsformulier);
- 5e. dat derhalve aan al die kinderen de heilsbelofte van het verbond toekomt (Hand. 2 : 39);
- 6e. dat dus voor al die kinderen de doopsbediening is de betekening en de verzegeling aan hen van het verbond der genade (Gen. 17 : 11, 13/14; Doopsformulier);
- 7e. dat derhalve al die kinderen met grote ernst geroepen worden die heilsbelofte met een waar geloof aan te nemen (Hebr. 4 : 1);
- 8e. dat zovelen van die kinderen deze belofte met een gelovig hart aannemen, zij dat doen krachtens de wederbarende genadewerking des Heiligen Geestes, naar Gods eeuwige verkiezing (Jer. 24 : 7; Ezech. 11 : 19, 36 : 26, 27);
- 9e. dat de kinderen, die deze belofte niet van harte aannemen, deswege als bondsbrekers een zwaarder oordeel treffen zal (Lev. 26 : 15 vgl. 44; Deut. 31 : 20; Rom. 11 : 28-30; Hebr. 12 : 25 vgl. 10 : 28-31);
- 10e. dat steeds gedacht moet worden aan de vermaning om toe te zien, dat niet bij iemand dergenen die der hemelse roeping deelachtig zijn, zij een boos en ongelovig hart om af te wijken van de levende God (Hebr. 3 : 1, 12).”

Tot zover de „Verklaring van Gevoelen”.

☆☆☆

Aan de totstandkoming van deze „Verklaring” is een bijzondere geschiedenis verbonden.

Ik wil die hier vertellen.

Bij de bestudering van wat de synode over doop en verbondsbefolte had vastgesteld werd door de bezwaarden natuurlijk alle mogelijke literatuur doorkropen. Velen verdiepten zich in Calvijns Institutie. Het prachtige boekje van Wormser over de Kinderdoop werd gespeld. Het werd zelfs opnieuw uitgegeven. Woelderinks klassieke boek over het Doopsformulier ging van hand tot hand. Maar vooral trok in die dagen de aandacht het toen juist verschenen boek van Berkouwer „De strijd om het Rooms-Katholieke dogma”. Want tot grote vreugde van de bezwaarden vonden zij daarin op een voortref-

felijke wijze vertolkt wat zij over de verbondsbefolte enz. dachten.

Berkouwer waarschuwde er in dat boek namelijk uitdrukkelijk voor Gods beloften op te vatten als een „opzichzelfstaande garantie” daarvoor dat zij die deze beloften ontvangen het daarin beloofde nu ook zouden ontvangen. Hij betoogde tegenover deze onschrijf-tuurlijke idee met kracht de opvatting dat Gods belofte onlosmakelijk verbonden is met de roeping, de eis waarmee God tot allen komt aan wie Hij deze belofte geeft.

Natuurlijk moet deze verbondenheid van belofte en roeping niet zó gezien worden dat daardoor de vervulling van de belofte door God **afhankelijk** gemaakt wordt van een door de ontvangen van de belofte „te vervullen voorwaarde in die zin dat de rijkdom der genade ten slotte in onze handen wordt gelegd”. Neen, als geaccentueerd wordt dat God zijn belofte nooit anders geeft dan in onverbreekelijk verband met zijn roeping, „gaat het niet om een verdeling tussen wat God doet en wat de mensen doen”, maar alleen om het onwrikbaar vaststaande feit, „**dat slechts in de weg der geloofsgehoorzaamheid de belofte van het verbond haar vervulling vindt.**”

Met deze visie van Berkouwer op de belofte waren de bezwaarden het roerend eens.

En ze namen die dan ook volledig en onveranderd in hun „Verklaring van Gevoelen” over.

Men leest daarin namelijk letterlijk: Wij geloven en belijden, „dat Gods verbondsbefolte, waarvan Christus de inhoud is, **gesproken** wordt en dus niet alleen **toezegging**, doch ook zeer bepaald **toezegging** is. Daarom vraagt zij als inhoud van het verkondigde en bevestigde **Woord** van God geloof, zo dikwijls zij tot de kerk en alzo ook tot de gedoopte kinderen komt.” Op deze wijze kiest en bewaart God in de toezegging der verbondsbefolte aan en in zijn gemeente „de vorm van het voorwaardelijk spreken”. „Dienovereenkomstig komt deze zijn belofte niet anders tot ons dan in de onverbreekelijke samenhang met zijn eis en de daaraan toegevoegde **bedreiging**”. En dan komt als conclusie van het zo gestelde deze uitspraak: „**Hierom geloven en belijden wij dus, dat God die belofte slechts in de weg der geloofsgehoorzaamheid van hen, die de belofte ontvingen vervult.**”

Men ziet het: dit zijn letterlijk de woorden van Berkouwer!

Toen de bezwaarden deze Verklaring van Gevoelen opstelden en publiceerden leefde in hen blijdschap en grote verwachting.

Was er door wat ze zo schreven geen brug geslagen tussen de synode en hen nu zij ten opzichte van de kern van het toenmalige dogmatische geding zich volledig aansloten bij de opvattingen van de praeses der synode, dr. Berkouwer?

Helaas, ondanks alle dringende verzoeken daartoe **weigerde de synode hardnekkig en steeds opnieuw op deze Verklaring in te gaan.**

Een trage-komische noot in deze trieste geschiedenis was dat prof. Grosheide in een bespreking van de Verklaring van Gevoelen verklaarde het daarmee globaal genomen wel eens was. Alleen was die letterlijk van Berkouwer ontleende zin naar zijn overtuiging remonstrants!

☆☆☆

In verband met deze „Verklaring van Gevoelen” wil ik ten slotte nog wat zeggen.

Er werd — en wordt! — dikwijls gezegd, dat de „bezwaarden” uit de jaren veertig feitelijk even bekrompen en sectarisch waren als de synoden tegen de uitspraken waarvan zij zich keerden.

Zij zouden namelijk de door hen verdedigde opvattingen omtrent verbond, belofte en doop even exclusief door de kerken aanvaard hebben willen zien als de synoden de hare. En aan deze bewering werd en wordt dan dikwijls de verzekering toegevoegd dat als de synoden de bezwaarden niet had uitgeworpen na verloop van tijd, als ze de kans

C. Veenhof - Kampen

daartoe kregen, de bezwaarden dit met de aanhangers van de synodale opvattingen zouden hebben gedaan!

Eerlijkheidshalve wil ik volmondig erkennen dat in later tijd onderscheidene bezwaarden van voorheen uitspraken hebben gedaan die alle grond gaven voor het koesteren van dit boze vermoeden. Wat een synode als die van Hoogeveen in deze zou hebben gedaan als ze er de kans voor zou hebben gekregen is zonneklaar! Maar ten opzichte van de bezwaarden uit de jaren veertig mist het genoemde vermoeden alle grond. Het is zelfs zonder meer een leugen.

Men leest namelijk in hun „Verklaring” een uitspraak waarin precies het tegenovergestelde van dit kwade vermoeden wordt uitgesproken. Ik heb dit schrijvend het oog op deze passage: „Wil iemand de kinderen der gelovigen voor wedergeboren houden, dan willen wij aan ieder hierin volkomen vrijheid laten. Wij hebben er evenwel ernstig bezwaar tegen, dat de kerken ten aanzien van dat „houden voor” haar leden in hun consciëntie binden door een confessionele uitspraak.”

Dit is duidelijk, voor geen tweërlei uitlegging vatbare taal.

Zo spraken de bezwaarden in 1943. En ze deden dat voor God en de mensen. In een schrijven aan de synode.

Neen, de bezwaarde broeders hebben er

destijds geen moment aan gedacht een opvatting die reeds enkele eeuwen in de Geref. Kerken gangbaar was geweest door een synodale uitspraak tot een ketterij te diskwalificeren en de aanhangers ervan kerkelijk te vonnissen.

Waar ze zich wel tegen keerden was de confessionele binding aan die opvatting!

Inderdaad, zo spraken de ondertekenaars van deze „Verklaring”: ds. D. van Dijk, prof. Greijdanus, dr. S. O. Los, ds. H. Meulink, ds. J. H. Rietberg, D. Roorda, dr. R. Schippers, dr. M. B. van 't Veer, ds. F. de Vries. En met hen alle „bezwaarden”.¹⁾

Als daarom iemand beweert dat bezwaarden de synodale leerconstructies veroordeeld wilden zien en de aanhangers ervan gevonden, spreekt hij een aperte onwaarheid.

En indien een „vrijgemaakte” dit thans beweert breekt hij het eenmaal gegeven woord en verloochent hij de vrijmaking op een essentiële punt.

¹⁾ De naam van prof. Schilder staat niet onder de V.v.G.. Hij was in de tijd toen deze werd opgesteld „ondergedoken”. Vóór de publicatie ervan gelukte het evenwel met hem in contact te komen. Hij heeft enkele verbeteringen in het concept aangebracht en er zijn volkomen instemming mee betuigd.

elkaar maar te herinneren aan de meesterlijke variaties van wijlen dr. Anthon van der Horst, waarin — evenals bij Paulus — sommige plaatsen zwaar te verstaan zijn. Anthon van der Horst was een organist in rok; Albert de Klerk is de man van het colbertje. Deze laatste zou — dat wist ieder die het thema hoorde — psalm 8 geheel anders vertolken: minder geleerd, meer spontaan; minder mathematisch, meer met menselijk gevoel. Wel uitermate kundig, dat wel.

Maar dan was er nog een opmerkelijke zaak. Deze RK organist zou dus op het gemeentelijke orgel van de RK bisschopsstad Haarlem, gebouwd door een RK orgelbouwer uit het RK Frankrijk... een psalmmelodie bewerken, uit Calvijns arsenaal!

Wilt u zich dat even indenken? Diezelfde psalmen, waarmee de Reformatie in de 16e eeuw zingend door Europa trok, waarmee gelovigen ter brandstapel de dood ingingen, zijn in de RK Kerk eeuwenlang verboden waar geweest: stonden op de Index. Weet u hoe lang? Pas in deze eeuw is aan ds. H. Hasper's berijming van 1936 het wonder geschied: dat onze katholieke broeders ze mochten gebruiken; sedertdien kennen ze de Geneefse psalmwijzen.

Albert de Klerk heeft ongetwijfeld psalm 8 wel gekend voor hij aan zijn improvisatie begon. Hij moet de variaties van dr. v. d. Horst hebben bestudeerd en is ook litterair geenszins achterlijk. Want toen het orgel begon te spreken werd niet alleen een muzikaal thema vervoegd, verbogen en verheven — maar kwam evenzeer de tekst van psalm 8 tot sprake: toen begon psalm acht door de concertzaal te klinken, zoals hij nog nooit door een gereformeerde kerk heeft geklonken! En dat is moeilijk te beschrijven.

—o—

Na het thema volgden diverse variaties met tussenspelen, daarna een uitdieping van het materiaal, een nieuwe variatie en — na een brede climax, die alle schoonheid van de psalm resumeerde — een reprise van het aanvangsthema, verwerkt in een grootse canon. Het begin was het eind, de alpha vond de omega, net als in de grondtekst.

Heer, onze Heer — zo zong het orgel — grootmachtig Opperwezen, hoe wordt uw naam op aarde alom geprezen! Gij, die de glans van uwe majesteit hebt boven lucht en hemelen uitgebreid! Ja, dat zong het orgel. Eerst in een zachte bewogen meditatie, verwondering over de paradox van de grote God en de kleine mens, die elkaar gevonden hebben en elkaar niet meer kwijt willen. Later verdiepte zich deze verwondering tot verbazing — tot verbijstering. De melodie gleden een interval uit zijn baan, vertekende zich tot een vreemde taal, die herkenbaar doch nauwelijks verstaanbaar was. Van een God, wiens eer gefundeerd is op de verrukte kreten van wiegekinderen. Van een God, wiens vijanden zwijgen als zij een pasgeboren wonder van Gods borduurwerk horen keuvelen.

Dan kreeg het orgel de vlucht van de profetie, die luid verkondigde dat deze God ónze God is, die hemel en aarde schiep, met de vogels en de vissen, de bergen en de rivieren, de flora en de fauna. Met de zon, de maan, de sterren. Met de Melkweg en de Zonnestelsels en de Lichtjaren... En dat Hij de mens als onderkoning heeft aangesteld over deze totale schepping: om te bouwen en te bewaren al dit kapitaal.

Het orgelspel groeide tot een dubbel-tonaal gebeuren: het conflict van deze Goddelijke profetie tegen de goddeloze mens, die op zijn

Hoe bestaat het!

Onlangs gebeurde er iets geweldigs in Haarlem. U zult er niet veel over gelezen hebben. Het gebeurde namelijk ergens in het Koninkrijk Gods — en daarvan komen de belangrijkste zaken nog niet op de achterpagina van uw krant. Maar het is in deze kring het vertellen toch zeker waard.

De Gereformeerde Organistenvereniging (hierna GOV) had haar jaarvergadering ditmaal in Haarlem. Tussen haakjes: ze is de enige gereformeerde vereniging, die de kerk-scheuring van 1944 gezond heeft overleefd. Haar leden zijn organisten bij de synodale, de vrijgemaakte en de vrijgeraakte Gereformeerde Kerken, de Chr. Gereformeerde Kerken en enkele zijn lid van de Ned. Hervormde Kerk. Wijlen prof. Schilder nam de GOV altijd en met liefde op in het kerkelijk handboek; na zijn verscheiden verdwenen de jaarlijkse gegevens over deze nuttige vereniging stilzwijgend uit het handboek. De GOV heette „besmet”, wjl gemengd-christelijk en hoorde deswege niet tot de feitelijke „erfenis van KS”. Er was niemand, die zich over deze onbroederlijke eliminering heeft beklagd: organisten zijn enige verguizing wel gewend.

Maar goed, de GOV had haar verjaardag dus in Haarlem. En als gewoonlijk stonden enkele concerten op haar program. Daaronder een concert op het orgel van het Haarlemse Concertgebouw, door Albert de Klerk. Voor ingewijden beloofde dit nummer het hoogtepunt te worden; maar niemand wist wat er precies ging gebeuren.

—o—

Waarom een hoogtepunt? Eerst om het orgel. Een groot instrument, gebouwd voor het vroegere Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam, maar tijdig (dat is ruim voor de brand) overgebracht naar het gemeentelijk Concertgebouw te Haarlem. Daar kreeg het een fijne plaats in een heerlijke acoustische ruimte; gaat ver boven het Amsterdamse concertgebouworiel uit. Een orgel van Aristide Cavallé-Coll. Deze man was de grootmeester van de franse orgelbouw uit de vorige eeuw; van Spaans-Zuidfranse afkomst, verfijner van de orgelklank, bouwer van beroemde orgels (Nôtre Dame, Saint Sulpice) te Parijs;

de man ook, bij wiens orgels de componisten Franck, Guilmant, Widor, Tournemire, Dupré en de Alains hun inspiratie hebben gevonden! U weet dus nu, waar we over spreken. En van deze Cavallé-Coll staan maar enkele instrumenten in ons land; verreweg het grootste in Haarlem.

Ook de organist Albert de Klerk is een hoogtepunt. Zoon van wijlen Jos de Klerk, afkomstig uit een Belgisch-Nederlandse familie van musici. Deze laatste stempelde het Haarlemse muziekleven gedurende vele jaren door zijn schone initiatieven en zijn beemoedigende critieken. Albert de Klerk was al zeer jong verbonden aan de bisschoppelijke kerk van Haarlem, als opvolger van Hendrik Andriessen; maakte naam door zijn dagelijkse orgelrecitals op de wereldtentoonstelling-1936 te Parijs, studeerde verder, rees als ster van eerste grootte aan het sferenfirmament en werd stadsorganist, zowel voor de Bavo-kerk als voor het Concertgebouw: twee uiterst verschillende instrumenten. Bij de uitvaart zowel van zijn vader als van zijn moeder improviseerde hij het Requim zo schoon, als geen koor hem kon verbeteren. In de jaarlijkse uitvoeringen van de Bachvereniging te Naarden (de Hohe Messe en de Mattheus Passion) is hij de nederige figuur op de achtergrond, die urenlang geconcentreerd in actie is aan het continuo-orgel.

Wat een geluk, dat de GOV deze man op haar verjaardag mocht horen. En dan op dit schone Cavallé-Coll orgel! De eerste inleidende nummers waren al een genot om naar te luisteren. Vooral Francks Pastorale Fantasie, die op geen orgel beter kon worden vertolkt. Het concert stond op uniek niveau; de hoorders, bewonderende maar critische kenners, waren zeer tevreden. Alles werkte mee om het concert op te stuwen naar een hoogtepunt: de oudhollandse improvisatie over een ter plaatse opgegeven thema. Toen het zo ver was stelde de secretaris het thema aan de musicus ter hand. Deze speelde het ons voor: de melodie van psalm acht.

—o—

Over deze mooie dorische melodie is wel meer litteratuur verschenen. We behoeven

D. W. L. Milo - Vierhouten

ruimtereizen nooit een spoortje van God heeft ontdekt. De paradox van de God des levens en de menselijke God-is-dood-theologie werd pijnlijk voelbaar in de trommelvliegen. De bijna-goddelijke mens, Lucifer, verbrandde zijn vleugels aan de zon, toen hij uit zijn baan trachtte te komen: als een bliksem viel hij uit de hemel. Maar de Heere, onze Heer, zo verheven als heerlijk, die zijn naam op aarde heeft uitgeschreven, is onaan-tastbaar in zijn grootheid. En de mens, die dit alles aanzag, die dit alles aanhoorde, viel terug in verbijsterd gestamel: God, o God, o God, hoe bestaat het!

Dat God naar ons omziet, zong het orgel. Dat Hij naar ons omziet! Dat Hij er nog niet genoeg van heeft: van zondeval en torenbouw, van broedermoord en onberouw, van ketterjacht en kerkschandaal, van dogmatiek en kanseltaal.

Dat God naar ons omziet, zong het orgel, dat Hij naar ons omziet! Dat Hij zich met ons wil verzoenen en ons niet laat ondergaan: van donkerheid tot duisternis, van vuilheid tot verdoemenis, van DKO tot tyrannie, van hiërarchie tot blasphemie.

En dat God naar ons omziet, zong het or-

gel. Dat Hij naar ons omziet! Dat Hij ons gelukkig wil maken, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben, vrij van schuld en zonde, levende dankoffers: van stomheid tot glossolalie, een zenith van polyphonie, van nu aan tot in eeuwigheid, van eeuwigheid tot zaligheid.

—o—

Zo groeide uit de baaiert van klanken de preek: dat God de mens, de méns, de Mens, korte tijd beneden de engelen heeft gesteld: omdat de broze mens anders geen toekomst had; en omdat God zo heerlijk en verheven is, dat Hij zijn schepsel niet loslaat. Dat God zo lief de wereld had, dat Hij zijn enige Zoon gaf, opdat ieder die in Hem gelooft niet verloren zou gaan, maar het eeuwige leven zou beërven.

Zuiver Evangelie, klaterende fonteinen des heils, klonken door de ruimte, waar het koninkrijk Gods herscheppend aanwezig was. De spanningen vonden hun oplossing, de dissonanten gingen over in de zuiverste accoorden; genade daalde van boven neer en viel in elke goedgeploegde akker. De verhoudingen werden hersteld, de harmonie der orde-

ningen deed zich weer horen, de rust keerde tot elks hart terug. Ons geloof werd gesterkt.

De mens — zelfs de ruimtevaarder die machtig door het heelal zweeft — is klein, afhankelijk, breekbaar; een stofje aan Gods weegschaal. In zijn hoge ambt van onderkoning glanst alleen Gods majesteit. Hij regeert bij de gratie Gods.

Maar Gods majesteit kan nog wat anders dan planeten veroveren; die schépt planeten, die scheidt lichtjaren, een dampkring, werelden en . . . kleine kinderen.

—o—

Daarvan zong Albert de Klerk in zijn laatste schone canon. Als een voorzanger, die de psalm met machtige stentor op een verhoogde toon deed horen, werd hij gevolgd door een diepe bas, opstijgend uit de volkerenzee. De wereld hoorde en zong zijn zangen met amen, amen na. Zalig die het speelde, zalig die het hoorden, zalig die geloofden.

Aldus geschied in het jaar onzes Heeren negentienhonderdzeventig op de laatste zaterdag van de bloemaand.

Alles de gratie Gods.

TWEESLACHTIGHEID IS DE SLEUTEL

(Opmerkingen over H. M. Kuitert's Schriftbeschouwing)

door James H. Olthuis *)

(1)

Cahiers voor de Gemeente

Theologen over heel de wereld zijn zich de laatste tijd bewust geworden van de gapende kloof tussen hedendaagse theologie en de alledaagse zaken van de christgelovigen. Communicatie is nagenoeg bezweken. In elke eeuw werkt zulk een toestand verstoring; in onze tijd van snelle secularisatie, waarin de kerk overgaat in een nieuwe eeuw, voorspelt zij niets dan ramp. In een poging, deze gapende kloof te overbruggen, hebben verschillende belijdende groepen series brochures uitgegeven, welke zich bezighouden met de actuele theologische kwesties, bestemd voor de niet-theologisch geschoolde christen. In de Verenigde Staten loopt de serie **New Directions in Theology Today** (Westminster Press, Philadelphia). Minder bekend, maar zeker zo belangrijk voor de gereformeerde gemeenschap over heel de wereld, is de in Nederland gepubliceerde serie onder de titel **Cahiers voor de Gemeente** (Kok, Kampen).

De tot dusver in deze serie verschenen vier brochures zijn bijzonder waard er kennis van te nemen, omdat zij zich bezighouden met verschillende aspecten van wat voorheen het dogma van de Heilige Schrift genoemd werd, en wat heden ten dage gewoonlijk wordt aangeduid als het Schriftprobleem. In

dit artikel zou ik speciale aandacht willen schenken aan de brochure, geschreven door een van Nederland's avant-garde theologen, dr. H. M. Kuitert, welke brochure reeds acht drukken beleefde, en getiteld is **Verstaat Gij wat Gij leest?** (1969).

In het algemeen is Kuitert te prijzen, niet alleen om zijn besef van de noodzakelijkheid van het zich opnieuw indenken van de gereformeerde theologie, maar meer nog in het bijzonder omdat hij zijn schouders onder deze taak gezet heeft. Daar Christus' belofte, dat de Geest ons de weg zal wijzen tot de volle waarheid, vandaag zeker even geldig is als ooit in het verleden, kunnen wij ons niet veroorloven, ongehoorzaam te rusten op onze vroegere theologische lauweren. Evenzeer als wij dagelijks onze zonden moeten belijden en ons leven moeten reformeren, moeten wij ook voortdurend bezig zijn met het hervormen van onze theologische begrips-systemen. Inderdaad, het is hoog tijd dat een nieuwe reformatorische theologie wordt ontwikkeld. Kuitert's bewustzijn van de betekenis der wijsbegeerte is evenzeer een bemoedigend teken als zijn oordeel, dat theologieën in het verleden te zeer beïnvloed zijn door de zogenaamde oude metafysische filosofieën. Eveneens zijn alles-op-zij-zettend zich bezighouden met het betrokken-zijn van de kerk in de twintigste eeuw is te prijzen. We verwijzen voor dit punt, de metaphysica, naar het artikel van prof. dr. S. U. Zuidema in *Philosophia Reformata* 1968, 1e en 2e kw., blzz. 45-89 „Een tweeslachtige theologische hermeneutiek”. G. Visee.

Aangezien Kuitert begonnen is, nieuwe theologische meningen uiteen te zetten, is in deze situatie niets zo zeer nodig als onderlinge discussie over de in geding zijnde kwes-

ties, teneinde te beoordelen of de gereformeerde theologie verrijkt is dan wel verarmd. In deze situatie is de gemeenschap niet gebaat, óf door hen die rondweg al het nieuwe verwerpen, óf door hen die vlot alles slikken. Dit artikel is een poging om ons te begeven in een vruchtbare discussie. Mijn onderneming zal zijn, te handelen over enkele van de belangrijkste kwesties in Kuitert's brochure. Liever dan mij bezig te houden met detailkwesties, wil ik mij inlaten met de meer belangrijke, doch zelden besproken, achtergrond-kwesties. Daar een poging zal worden gedaan, globaal Kuitert's Schriftbeschouwing te onderzoeken, zijn verwijzingen naar zijn meer lijvig werk **De Realiteit van het Geloof** (1966) gepast.

De Creatuurlijkheid van de Schriften

In zijn brochure legt Kuitert herhaaldelijk de nadruk op de menselijke zijde of, wat ik zou willen noemen, de creatuurlijkheid van de Schriften. Ik voor mij heb geen grond voor deze aanranding. De Here openbaarde Zijn Woord in creatuurlijke vorm; het is ten volle binnen het bereik van onze ervaring. De Schriften bestaan uit vele boeken, verschillend samengesteld door mensen van diverse stijlen, opvoeding, enz., in verschillende literaire vormen. Het kan niet worden ontkend, dat de geschiedenis van de Schrift-wording van de Bijbel lang, ingewikkeld en niet altijd opbouwend is.

Evenwel, deze noodzakelijke nadruk weersprekt naar mijn mening in geen enkel opzigt het gezag der Schriften als het Schriftgeworden Woord van God. De niet altijd effen geschiedenis van canon-vorming moet ons niet hinderen in onze belijdenis van het gezag der Schriften. Noch ook moet hun gezag problematisch worden omdat de Geest verkoos Zijn Woord te openbaren in en door het schrijven van verscheidene, verschillend begaafde, mensen. Het wordt tijd, dat in gereformeerde kringen deze zaak duidelijk opnieuw wordt bevestigd. Dit is dringend noodzakelijk, omdat in het verleden de kampioenen van het Schriftgezag deze creatuurlijkheid dikwijls hebben gebagatelliseerd of ge-

*) Assistent-Hoogleraar in de Ethiek aan het Instituut voor Christelijke Studieën, Toronto, Canada. Het artikel is verschenen in No. 38, juli 1969, van het International Reformed Bulletin (Grand Rapids, Michigan, U.S.A.). De vertaling is van de hand van de heer C. Lentink te Apeldoorn.

romantiseerd. Even veelvuldig is de neiging geweest, de Schriftuurlijke aanspraak op goddelijk gezag te bagatelliseren, wanneer men de nadruk legde op 'de menselijke zijde'. Zoals ik boven heb te kennen gegeven, is zulk een dilemma, óf goddelijk óf menselijk, duidelijk onjuist.

Evenwel, juist op dit critieke knooppunt ben ik niet zeker van Kuitert's positie. Ik koester de hoop, dat hij aan dit vals dilemma wenst te ontsnappen. Maar ik moet erkennen, dat ik na lezing en herlezing van zijn boeken vrees, dat zijn behandeling van de creatuurlijkheid van de Schriften er toe bijdraagt het gezag der Schriften problematisch te maken, zo niet verdacht. Weliswaar geeft hij aan de Schriften een speciale plaats, en spreekt hij zijn verlangen uit, hun gezag eerder te honoreren dan te ondermijnen. In **De Realiteit van het Geloof** verklaart hij echter, dat het verschil in gezag tussen de Schriften en werken van later tijd slechts het verschil is tussen eerstehands oog- en oorgetuigen en al de andere getuigen, die van de eerste afhankelijk zijn (**Realiteit**, 196, of ook 46-47 **Verstaat**). Is, zoals Kuitert in een noot op dezelfde bladzijde verklaart, de canoniciteit van de Schriften uitgeput met de vermelding, dat onherhaalbare gebeurtenissen onherhaalbare getuigen impliceren? Is dit alles wat er aan Schriftgezag is, dan zouden er ook gezagsniveau's in de Schriften zelve zijn. De verzameling Paulinische geschriften zouden b.v. minder gezag-hebbend zijn dan de Evangelien. Maar dit betekent beslist onrecht doen aan het gezag der Schriften.

Het Gezag van de Schriften

Voor zover ik kan opmaken, wordt Kuitert gedwongen, deze ontoereikende opvatting van het gezag van de Schriften aan te nemen, omdat hij met vele andere theologen van deze tijd de volgende vooronderstelling deelt: de Schriften zijn in de grond menselijke documenten, geschreven door mensen Gods, door de Geest geleid, welke documenten 'uitgepakt' moeten worden opdat het Woord van God kan 'overkomen'. Structureel, zoals Kuitert zelf beweert (**Realiteit**, 196), is er geen onderscheid tussen de Schriften en andere gewijde geschriften in de traditie van de christelijke kerk.

Hier is, neem ik aan, het speciale autoritatie karakter van de Schriften als Woord Gods problematisch gemaakt. In deze opvatting zijn de Schriften in dezelfde klasse, ofschoon misschien aan de top van de klasse, als andere geïnspireerde werken. Zij zijn niet, zoals zij behoren te zijn, in een aparte klasse. Vanuit dit perspectief is men structureel niet in staat, de Schriften het Woord Gods te noemen meer dan enig ander boek, geschreven door van de Geest vervulde mensen, zoals de kerkvaders, Calvijn, Luther, of Paus Johannes XXIII. In dit verband beweert Kuitert dat de Schriften een bijzonder gezag hebben, omdat zij eerste-hands verklaringen van ooggetuigen bevatten. Maar deze bijzonderheid is, daar zij slechts ene van graad is, onvoldoende.

De Schriften zijn, zoals Dr Hendrik Hart naar mijn mening juist opgemerkt, 'een met gezag geïnspireerde instantie, een voldoende instantie van Gods Woord-openbaring' (The Challenge of Oud Are, 120). De Schriften verschillen van andere geïnspireerde boeken daarin, dat zij Gods Woord zijn, d.w.z. zij zijn het gezaghebbende Woord van de Auteur. In de Schriften is ons gegeven een geïnspireerd verhaal van Gods bemoeienissen met Zijn volk en van het antwoord van het volk, hetwelk geschreven werd tot onze onderwijzing Aldus kunnen de Schriften gezien worden als de canon voor de nieuwe schepping. Zij zijn de mijnwerkerslamp die de schuilhoeken van Gods schepping verlicht.

Wat ik tot dusver heb gezegd moge eenvoudig klinken, veel te eenvoudig, speciaal voor theologen. Maar feit is, dat voor de gelovige de belijdenis, dat de Schriften het Woord Gods zijn, eenvoudig is — maar verre van simplistisch. Hoe wij theologisch een leerstuk van de Schriften te ontwikkelen hebben, is een andere en secundaire zaak, een zaak die zelve moet worden uitgevoerd

in overeenstemming met het Woord als norm. Deze eenvoudige zaak is in hoge mate belangrijk omdat zij dikwijls vergeten wordt in het moderne theologisch debat. De kwestie van canoniciteit kan niet — ik herhaal: **kan niet** — worden beslist door enig vak van wetenschap, zelfs al is het theologie. Wij kunnen alleen komen tot een Bijbelse leer van de Schriften, wanneer wij reeds onszelf aan de Schriften als canon onderworpen hebben.

Exegese van de Schriften

Voor iedere Christus-belijder zijn de Schriften de norm voor het leven. En dat betekent niet alleen dat de Schriften geopend zijn en verstaan — althans ten dele — maar ook dat de gelovige in staat is naar het Woord te leven. Kortom, elke gelovige bij de gratie Gods is een exegeet. Wassen in de genade en kennis van Jezus Christus vindt plaats wanneer men de Schriften exegetiseert. Dit geschiedt vandaag gewoonlijk niet zonder hulp van de theologie, maar het is van die hulp niet afhankelijk.

Dit alles betekent, dat ik niet kan delen Kuitert's visie, welke de gelovigen die b.v. geen deskundigen zijn in de Bijbelse talen, overlevert aan de genade van hen die in deze wel deskundig zijn. Zulke opvattingen bewijzen slechts lippendienst aan de mondigheid der gelovigen, en zijn duidelijk anti-reformatorisch. In de moderne theologie en ook bij Kuitert is er onvoldoende besef van het kwalitatieve onderscheid tussen niet-wetenschappelijke activiteiten (zoals belijdenis van de Christus in overeenstemming met de Schriften) en wetenschappelijke analyses (zoals de theologische distillatie en coördinatie van de inhoud van iemands geloof). Theologisch onderzoek, zowel als het onderzoek van andere wetenschappen, dient iemands verstaan van de Schriften te **verrijken**, maar het moet niet en kan niet — zoals Kuitert suggereert en moderne theologen verzekeren — een **eerste vereiste** zijn voor zulk en verstaan. Het is niet zó, dat de Schriften een gesloten boek zijn, tenzij deskundigheid er aan te pas is gekomen om feit van fictie, informatie van proclamatie te scheiden.

Wetenschappelijke kennis, hetzij theologische of historische, is in het algemeen niet hoger in waarde dan, of heeft geen voorrang boven niet-wetenschappelijke kennis. Dit zijn twee soorten kennis, welke niet met elkaar kunnen worden vergeleken. Maar in elk geval is wetenschappelijke kennis niet zekerder dan enige andere soort van kennis. Tenslotte begint wetenschappelijke kennis bij alle-daagse niet-wetenschappelijke kennis, waarop zij voortdurend terugrijpt en waaraan zij appelleert. Dit betekent in de onderhavige zaak, dat de niet-wetenschappelijke kennis des geloofs — de soort kennis, welke de Heidelberger Catechismus belijdt noodzakelijk te zijn om zalig te leven en te sterven — éérst komt, en dat de theologie zulk een leven, geleefd naar het Woord, moet dienen.

Exegese van de Schriften is niet, zoals velen geneigd zijn te denken, in de eerste plaats een theologische, d.w.z. een wetenschappelijke bezigheid. Wij kunnen niet gaan tot de wetenschap — ook theologie niet — om de Schriften te laten openen. Want wetenschap is menselijk werk, verricht in onderwerping aan, of in verwerping van de Schriften. Indien de wetenschap niet Bijbelgevoelig is, dan kan zij zeker de Schriften niet openen, voor wie dan ook. En indien de wetenschap christelijk van karakter is, is het reeds voorondersteld, dat de Schriften geopend zijn — anderszins zou de wetenschap niet christelijk zijn.

Bovendien is hier nog een opmerking **apropos**: om te beoordelen of een theologie christelijk is of niet, hangt af van een vooronderstelde onderwerping aan het Woord. Kortom, alvorens men enige wetenschap benadert, moet de Schrift reeds een geopend boek zijn. (Het is misschien opmerkenwaard, dat men evenmin zich tot de traditie of tot de kerk wenden kan om de Schriften te doen openen. De zelfde argumenten gelden hier als gebruikt ten opzichte van de wetenschap). Een juist verstaan van de Schriften is alleen mogelijk wanneer wij reeds door het Woord van God gegrepen zijn. Eenmaal in de greep van het Woord moet verder onderzoek van de

Schriften ons verstaan van de zin en de eenheid van het Woord verdiepen. Terzelfdertijd kan onze kennis van de centrale bedoeling van de Schriften ons helpen in ons verstaan van haar verschillende delen.

In dit proces kunnen de theologen zowel als andere wetenschapsbeoefenaars van daadwerkelijke hulp zijn. Maar al zulke theoretische kennis moet, wegens haar abstracte aard, worden **overgebracht en geïntegreerd** met een gelovig centraal verstaan van de Schriften, alvorens zij het totale verstaan kan verbreden. Misschien is het goed, op dit punt nog eens te onderstrepen, dat de theoretische Schrift-interpretatie van de theoloog voortdurend moet worden geleid door zijn volledig en integraal voor-wetenschappelijk verstaan van het Woord. De ontwikkeling van een Schriftuurlijk bepaalde theorie van de uitlegkunde moet thans plaats vinden vanuit dit uitgangspunt.

De historisch-critische Methode

Nauw verbonden met Kuitert's visie op de canoniciteit, en deze misschien veroorzakend, is de historisch-critische methode van theologiseren, welke hij goedpraat, voorstaat en gebruikt. Deze methode vooronderstelt dat de Schriften eerder het Woord van mensen zijn dan het Woord van God. Deze vooronderstelling — te dikwijls ongecontroleerd liggend aan de basis van de moderne methode — is uitgewerkt en omgewerkt in een methode. En alleen al om deze reden is het fantasie bij Kuitert als hij zich verbeeldt, dat hij de vooronderstelling kan ontkenen (als hij dit zou willen doen) en de methode kan aanvaarden. Een methode is nooit, zoals Kuitert blijkbaar gelooft, neutraal of, zoals het tegenwoordig gewoonlijk uitgedrukt wordt, atheïstisch. Een methode wordt altijd door iemand gebruikt (zij begint ergens) voor een bepaald doel (zij leidt ergens heen!) Een theoloog houdt zichzelf voor de mal en misleidt gelovigen, indien hij zich verbeeldt een methode, ongeacht welke, ongestraft te kunnen gebruiken. Precies zoals iemands toekomstige bewegingen zwaar beperkt worden als men zich eenmaal voorgenomen heeft, een bepaalde deur door te gaan, zo ook zullen iemands resultaten, als men een bepaalde methode kiest, de **resultaten zijn van die methode**. Als U een net met zeer grote mazen kiest, kunt U niet verwachten kleine vissen te vangen. De methode of het net dat U gebruikt, bepaalt wat wel en wat niet gevangen zal worden.

Zoals te verwachten was als onze betwisting juist is, verweekt Kuitert zich in grote moeilijkheden wanneer hij de moderne kritische, historische methode aanwendt. Als op een bepaald knooppunt de historische methode bezig is de critieke gebeurtenissen van de heilshistorie te onderzoeken, dwingt zijn hartsverbondenheid met Christus hem, een halt aan de methode toe te roepen. Eensklaps, zonder enige methodologische rechtvaardiging, plaatst hij de kruisiging en de opstanding buiten het gebied van de bevoegdheid der methode. Wat hier feitelijk gebeurt, is, dat Kuitert hier de 'geloofs-rem' in werking stelt. Hij deed dit klaarblijkelijk omdat hij voelde, dat deze methode zijn geloof in gevaar ging brengen. Het probleem van deze aanpak is, dat men eigenmachtig te eniger tijd (of te gener tijd!) op de geloofs-rem trapt. En als zodanig is elk intrappen van de rem theologisch niet te verantwoorden. Als een theologie en een theologische methode — zoals dit behoort te zijn — de wetenschappelijke articulatie is van ons geloof, bestaat er geen noodzaak voor zulk een ongerechtvaardigd als 'n **deus ex machina** tussenbeide komen van ons geloof. Zulk ingrijpen is slechts nodig als de methode van de aanvang af fundamenteel onbijbels is.

In deze ja-en-nee houding ten opzichte van de historische methode kan Kuitert zijn lezers slechts verwarren. En ik vrees dat dit het resultaat zal zijn van veel van zijn geschrift. Hij onderricht hen voortdurend dat het historisch christelijk geloof niets te vrezen heeft van het historisch-critisch onderzoek (het zou niet van het minste belang zijn of Adam werkelijk geleefd heeft, of dat Jona werkelijk door een vis zou zijn opgeslokt), alleen is het aan hemzelf om zulke kritische vragen buiten de orde te verklaren wat betreft de centrale gebeurtenissen van het

christelijk geloof. Theologisch verdedigt hij het recht van de kritische methode (**Realiteit**, 180), maar op het critieke knooppunt werpt hij de deur voor deze methode op het slot.

In zijn theologiseren gebruikt Kuitert in de grond de zelfde methode als Bultmann en de post-Bultmannianen, met een weinig van de ruwste kanten wat afgeslepen. Zijn theologie is structureel niet méér Bijbels. Het verschil — gelukkig voor ons — is, dat hij de imperialistische tendenties van zijn methode wat eerder tot staan brengt dan zij doen. In Kuitert's eigen woorden: 'Wij zullen hier heel wat kalmer aan moeten doen dan Bultmann voorstelt: (Verstaat, 51). Aldus, terwijl Kuitert kruisiging en opstanding voor deze methode beveiligd, 'redt' Bultmann alleen de kruisiging. Interessant genoeg hebben enkele post-Bultmannianen Bultmann juist in dit opzicht gewraakt. Zij hebben het als inconsequent en ongerijmd beschouwd, de kruisiging ononderzocht en vrij te laten passeren. De zelfde argumenten zouden uit naam van de methode ook tegen Kuitert kunnen worden gekeerd. (Cf. S. U. Zuidema's 'Een tweeslachtige theologische hermeneutiek', **Philosophia Reformata** XXXIII, 196, bladz. 45-89)

Ofschoon Kuitert — terecht — protesteert tegen elke poging, de menselijke rede te gebruiken als rechter over de tekst van de Schriften, blijkt hij toch zich juist dáaraan schuldig te maken als hij verlangt dat men het 'Bijbels getuigenis' (**die Sache**) moet onderscheiden van de 'historische verpakking'. Dat is gelijk aan het proberen om door het afpellen van de buitenste lagen van een ui tot de kern van de ui te komen. Maar hoe

kan men uitmaken of een zekere laag of lagen wegwerpelijke uitwendigheden zijn, dan wel de essentiële innerlijke kern? Dus, terwijl Kuitert van mening is dat kruisiging en opstanding beide tot de kern van 'harde feiten' behoren, is Bultmann gelijkelijk overtuigd, dat alleen de kruisiging tot het innerlijke hart behoort. Het probleem is kort gezegd dít, dat, ofschoon Kuitert door gebruik van de historische methode zelf niet het hart uit het christelijk geloof snijdt, er geen waarborg is, dat iemand anders het niet zal willen. Erger nog, er is tenslotte niets dat theologisch gezegd kan worden tegen iemand, die besluit de methode vrij spel te geven, dan alleen te oordelen dat zijn christelijk belijden veel te wensen overlaat. Daar dít de zaak is, is het ten eerste de vraag of de historisch-critische methode een legitieme keus is voor een gereformeerd theoloog. Het lijkt veeleer duidelijk, dat het gereformeerd karakter van iemands theologie tot een minimum is gereduceerd als hij genoemde methode aanwendt.

(wordt vervolgd)

1 Johannes IV : 20

*Wie sy broeder wat hy
gesien het, nie liefhet nie,
hoe kan hy God liefhê wat
hy nie gesien het nie?*

TE BERDE

Er is in ons blad niet veel aandacht besteed aan de verkiezingen, die dit jaar gehouden zijn. En de politieke partijen maken zich al op om de strijd te voeren om de zetels in de Tweede Kamer in het volgende jaar. Het ligt in mijn bedoeling om nog terug te komen op de brochure van drs. Goudzwaard „Grote taak voor kleine mensen” en dan kritische aandacht te besteden aan het program van de ARP, dat ik in bezit kreeg. Een vergelijking van het één met het ander is een voor de hand liggende zaak. Het pijnlijkst is toch wel dat in feite er in ons land inderdaad een grote zwijgende meerderheid is. Dat blijkt uit het grote aantal mensen dat niet gaat stemmen en dat blijkt ook uit het wegvagen van de Boerenpartij. Je kunt je over dit laatste verheugen. Maar dan toch maar met vreeze. Een groot stuk frustratie komt niet meer aan het woord, hoewel het duidelijk wel aanwezig is. De opmars van D-66 lijkt ook wel wat te tanen. Combinaties van partijen op één lijst doen het kennelijk ook niet, noch rechts noch links. Een duidelijke vooruitgang is er wel te constateren bij de communisten en bij het G.P.V. De laatste partij uiteraard de winst op een andere wijze en uit totaal andere bevolkingsgroepen verwervend dan de eerste. Een merkwaardig verschijnsel is dat het G.P.V. de kerkelijke binding in de praktijk heeft losgelaten, door de samenwerking met het N.E.V. De winst voor het G.P.V. komt kennelijk uit het N.E.V. De redactie van dit blad ontving een schrijven van het Bestuur van het N.E.V., waarin naast de namen van de bestuursleden ook gegeven werd een Comité van Aanbeveling. Men treft daarop aan namen van mensen van de Vrij Evangelische gemeenten, van de synodaal Gereformeerde

kerken, van de Christelijk Geref. kerken, van leden van de Ned. Herv. Kerk en van een buiten het verband gezette vrijgemaakte. Het blijkt duidelijk dat het N.E.V. is een interkerkelijke politieke groepering. Dat vind ik een verheugende zaak. Zo heeft dr. Kuyper zijn partij destijds ook opgericht. Een van de mensen die het N.E.V. aanbevelen is Lt.-Generaal Calmeijer, die zelf lid is van de C.H.U.

Er is een verklaring van hem bij, die zo eindigt: „Uit het vorenstaande volgt, dat ik de werkzaamheden van het N.E.V., dat verdere versplintering voorkomend, in nauwe bundeling met het G.P.V. optreedt, zonder zich, evenals dit verbond, op één Kerkgenootschap te baseren, met belangstelling en waardering volg”. Als je „buiten het verband” gezet bent wrijf je toch wel even door je ogen, als je dat alles leest en als je zit te turen op de namen die adviseren op het G.P.V. te stemmen. Men kan natuurlijk wel volhouden, formeel, dat het G.P.V. kerkelijk gebonden is, maar maar materieel is dat niet meer zo. Nu lijkt het me voor de duidelijkheid, of beter gezegd voor de eerlijkheid, het toch maar het beste als men zich niet meer presenteert als een verbond, dat beslist niet interkerkelijk wil zijn. Als men zo hartelijk kan samenwerken met een interkerkelijke vereniging, daarvan ook graag stemmen krijgt, dan doet mij dat denken aan een soort onderhouding van de wet, waartegen de H. Schrift zo duidelijk waarschuwt. Men is innerlijk anders dan naar buiten of omgekeerd. Zoals U dat maar zeggen wilt. Overigens is het duidelijk dat vooral het N.E.V. behoort tot de onbetaalde rekeningen van de ARP. Deze partij, staag verliezend sedert de oorlog, met uitzondering van de Zijlstra-verkiezingen, weet toch kennelijk veel mensen, bij wie het haast een traditie was op die partij te stemmen, niet meer te behouden. Nu de radicalen heen zijn gegaan mag wat mij betreft de ARP nog wel eens door een bocht gaan. Want uit het oogpunt van regeerbaarheid van het land zou het te betreuren zijn als de aanhang van de ARP steeds minder werd.

AMELINK

Voorlopig antwoord

Hoewel mij bleek dat er ook zijn die niet of niet volledig achter mijn gedachten kunnen gaan staan, was er toch ook veel instemming.

Dat deed mij om de zaak waar het om gaat veel goed.

Een broeder uit Groningen schreef me, na te hebben meegedeeld dat het laten steunen van beschouwingen op verhandelingen van voorgangers niet de aangewezen weg is, dat hierdoor zo gemakkelijk geheel verkeerde gevolgtrekkingen kunnen ontstaan. Zoek liever, aldus de inhoud van diens brief, uw standpunt in wat u persoonlijk belijdt en onderzoek kritisch de woorden van onze voorgangers.

Dat laatste uit de met warmte en begrip geschreven brief wil ik ter harte nemen. Het zou niet best zijn als bij mij een ernstig gebrek aan zelfkritiek de weg van het gesprek zou blokkeren.

Veel is al te zwaar geladen met theologische beschouwingen waardoor het zo noodzakelijke contact over het christelijk belijden in de verdrukking is gekomen.

Bespiegelingen helpen inderdaad weinig. Zij veranderen niets aan de situatie.

Welke situatie? Dat in een tijd waarin zelfs moderne denkers en schrijvers ons doordringen van de vervlakking die ons bedreigt in deze tijd en de naaste toekomst, de kerk wordt gekenmerkt door een verstarring, die haast griezelige vormen heeft aangenomen.

Dat is een van de meest opmerkelijke dingen waarmee we te maken hebben.

—o—

Nu mijn woorden misverstanden hebben doen ontstaan, zou ik graag iemand anders uit een kring, waarin ik veel verkeer, het laten zeggen. Een vriendelijk man met veel ijver voor de arbeid van de Evangelische Broedergemeenten in Suriname en voor de boslandzending.

Hier volgt hetgeen br. De Leeuw ons op het hart wil binden:

Reactie na bezoek Neugnadenfeld

Als ik alleen maar zou zeggen dat het een (geestelijke) verkwikking was, dan kunt u, die niet mee geweest bent, of er nog nooit waart, vragen: „Waarom?”

We waren er met bijna 50 zusters, broeders en kinderen uit verschillende plaatsen. Een gezelschap van heel jongen tot bejaarden. Er waren ook een 20-tal uit de „diaspora”, o.a. Wilhelmshafen, Osnabrück, Emden.

Neugnadenfeld, nauwelijks 25 jaar oud, ligt geïsoleerd. Veel vertier is er niet. Daarom wordt bezoek van elders erg op prijs gesteld en is het leven, ook het kerkelijk leven, van de buitenkant gezien, ongecompliceerder. Men is niet zo sterk aan tradities gebonden, noch ten goede, noch ten kwade.

Werd de gemeentendienst in de ochtenddienst door de blazers begeleid — er is geen orgel in de kerk — tijdens het Avondmaal zette br. V. Müller de liederen in. De gemeente zong zonder begeleiding minstens zo goed als met de blazers. Het was mooi! En het gaf een eigen sfeer aan deze hoogste vorm van het aardse samenzijn der gemeente. — Enkelen gingen later met br. Müller mee, die vertelde over ontstaan en leven der gemeente.

Bijzonder trof mij wat hij vertelde over de Paasochtenddienst, die net als bij ons en elders door steeds meer mensen van buiten de gemeente wordt bezocht, zelfs uit het grensgebied in Holland. Zou men, wat onze gemeente in Zeist betreft, nog kunnen denken, dat de mensen komen voor de Pleinen en kerk — voor Neugnadenfeld gaat dat beslist niet op. Dan moet er een andere reden voor zijn.

Naar mijn vaste overtuiging moeten we de oorzaak zoeken in het groeiend rationalisme, ook in de grote kerken, net als in de 18e eeuw, dat de mensen weer doet verlangen naar een eenvoudige, principiële evangelieverkondiging. Een bewijs daarvan mogen ook de vele positieve reacties zijn, die wij ontvingen. Hier ligt voor ons als Broedergemeente in deze tijd misschien wel de belangrijkste taak. Het was bemoedigend, dit alles te horen.

Het Liefdemaal, dat deze dag afsloot, was ook een feest, zowel in zijn innerlijke als uiterlijke vorm: de mooie liederen, het gesproken woord en het bedienen van het liefdemaal door een aantal jonge meisjes uit de gemeente, met gewone, witte aardewerkkopjes zonder schotel.

Een opmerking: Ik heb niet begrepen dat men zich voor die witte kopjes moest verontschuldigen tegenover de Zeistenaren. Onze blauwe kopjes en de historische kleding der zusters zijn mooi. De jonge meisjes in witte blouse en donkere rok, en de witte kopjes waren net zo mooi, alleen anders.

Ook in dit samen eten en drinken, zingen en spreken, hebben wij de Heiland verkondigd. Daar gaat het om.

Hartelijk dank, dat wij dit mochten ervaren!

—o—

Het is duidelijk waarop in het bovenstaande wordt bedoeld, t.w. op het ongerief van de rationele bagage die de meeste christenmensen meekrijgen; de vele formuleringen en schema's waarmee het levensbootje wordt afgeduwd, het wijde water op.

In vroeger dagen (in het verre en jongste verleden) heeft dat velen ertoe gebracht het te zoeken in de eenvoud van het Evangelie. Dat heeft vele vruchten afgeworpen.

Ik weet het, terugkeer naar die geestesgesteldheid wordt maar al te gemakkelijk voor verkeerd gehouden omdat „men” geacht wordt dat stadium „overwonnen” te hebben.

Maar dan zeg ik op mijn beurt: Terugkeer kan ook zijn de terugkeer tot een fundamenteel begin, van waaruit een nieuwe ontwikkeling mogelijk wordt.

In die zin kan zelfs welbewust voor de terugkeer worden gekozen, welke beloften inhoudt voor de toekomst.

Een zendingsarbeider zei eens: „Wer die Waffe der Geduld, des Ausharrens im Glauben immer neu in die Hand nimmt, der ist unbezwingbar”.

—o—

Mogelijk ben ik in mijn bedoelingen iets dichterbij de lezer gekomen. Dat zal ik wel merken.

Zodra ik een volledig beeld heb gekregen van hetgeen er bij mijn mede-christenen leeft, hoop ik dieper in te gaan op hetgeen ons allen ten diepste beweegt.

P. AALBERSBERG — BILTHOVEN

Persschouw

OVER MARCUSE

In verband met de rellen die door de studenten overal in de wereld worden ontkeent wordt steeds de naam Marcuse genoemd. De leiders van deze revoltes worden door de werken van Marcuse geïnspireerd. In „Patrimonium” schreef mr. dr. J. C. Verplanke een oriënterend artikel over deze filosoof. We geven het graag hier weer.

In de studentenwereld is het de laatste jaren onrustig, niet slechts in Nederland (Amsterdam, Tilburg, Nijmegen), maar ook in Frankrijk, Duitsland, Italië en Amerika. Bij allerlei studentenrevoltes valt dan een naam — een naam die lijkt op die van een andere revolutionaire ideoloog, t.w. Marx — een naam, die velen op de lippen nemen zonder dat zij iets van de drager daarvan weten: Herbert Marcuse.

Marcuse, evenals Marx van Duits-Joodse

Hij weet het

Nederlanders vloeken veel. Het klinkt hard dat te moeten constateren, maar het is de waarheid. Hoe vaak horen we niet op een vraag, waar of dit of dat zich bevindt: „God mag het weten”.

Wat doen wij, Christenen, als we dat horen zeggen? Krijgen we een kleur en zeggen dan niets of hebben we geen antwoord?

Er is één antwoord op deze veroloeke expressie. Dat antwoord is: „Hij weet het”.

Willen we dat nu eens zeggen, als we tegenover iemand staan, die ons schokt met de hier gewraakte uitdrukking? Uit ervaring weet ik, dat de drie woorden: „Hij weet het” een basis vormen voor een gesprek over God. Zoals de predikant Spurgeon eens een man in een Britse trekschuit op diens ijdel gebruik van Gods naam wees, werken die woorden: „Hij weet het”.

Spurgeon zag in de hoed van de man, die vloekte, z'n naam: Smith. Van achter zijn boek dat hij las, zei Spurgeon een paar keer: „Smith”. Omdat Spurgeon verder niet reageerde op het opkijken van zijn buurman, zei deze: „Waarom noemt U mijn naam, als U mij niet nodig hebt?”. Spurgeon had toen de gelegenheid op te merken: „Waarom gebruikt U de naam van God, als U Hem niet nodig hebt?”

De Bond tegen het vloeken helpt ons in het bestrijden van het ijdel gebruik van de naam Gods.

Bond tegen het vloeken, Sportlaan 19, Den Haag.

afkomst, is eerst op latere leeftijd in de publieciteit gekomen. Geboren in Berlijn in 1898 was hij in het vooroorlogse Duitsland een bij uitstek linkse figuur, wiens sympathieën lagen ergens tussen socialisme en communisme. In het begin van de jaren dertig week hij uit, eerst naar Zwitserland, later naar de Verenigde Staten, waar hij tal van universitaire functies vervulde, laatstelijk die van hoogleraar in Californië, van waaruit hij vele contacten onderhoudt met radicale studentenbewegingen in Europa, met name in Duitsland.

Schreef Karl Marx (samen met Engels) zijn wereldberoemd geworden Kommunistisch Manifest reeds op 30-jarige leeftijd en zijn standaardwerk Das Kapital rond zijn vijftigste jaar, Marcuse werd eerst na zijn zestigste jaar productief: zijn grootste bekendheid ontleent hij aan zijn in 1964 verschenen One-dimensional man (De een-dimensionale mens, Hilversum, 1968) en aan zijn resp. in 1965 en 1967 verschenen studies over Repressive Tolerance en Ethik und Revolution. Evenmin als men van Marx kan zeggen, dat hij de stoot heeft gegeven tot de staatkundige omwentelingen die rond 1848 in West-Europa plaats vonden, kan men stellen, dat de theorieën van Marcuse aanleiding geven tot de studentenopstanden. Zoals Marx de reeds aan de gang zijnde ontwikkeling der geesten in het midden van de vorige eeuw analyseerde, zo valt het oeuvre van Marcuse samen met een ontwikkeling, die zich ook zonder hem zou hebben voltrokken. Marcuse heeft die ontwikkeling geanalyseerd en eerst sinds kort is men hem in de studentenwereld als een geestelijk leider gaan zien.

Evenals Marx is Marcuse geïnspireerd door het dialectisch denken van Hegel: veranderingen in de samenleving kunnen slechts voortkomen uit de botsing van tegenover elkaar staande groepen. De gedachtegang is dan deze: steeds is er in de maatschappij een heersende groep. Deze roept oppositie op en uit die botsing ontstaat een nieuwe maatschappijvorm. In de middeleeuwen riep de adel de oppositie op van de zgn. derde stand. Daaruit kwam de kapitalistische maatschappij voort. Daarin was het weer de bourgeoisie die de oppositie van de arbeidersklasse opriep. Marx ziet die groepen door een economische bril: de strijd tussen bezitters en niet-bezitters. Marcuse ziet ze meer in een sociologisch kader: de strijd tussen de gevestigde orde (de establishment) waarin zowel de bezittende als de niet-bezittende klasse zijn opgenomen en hen die nog daarbuiten staan, waartoe dan behoren studenten, provo's en andere clochards, radicalen, hippies etc. Uit de botsing moet dan een nieuwe maatschappijstructuur voortkomen.

Marcuse merkt echter op, dat de establishment er in is geslaagd het streven naar omwentelingen in te kapselen. Er heerst een vrijwel onbeperkte vrijheid van meningsuiting, zodat iedereen oppositie mag voeren, mits men zijn mening niet boven, maar naast die van anderen wil stellen. De oppositie wordt zodoende een onderdeel van de establishment. De gegeven situatie wordt als ideaal beschouwd en het streven naar een betere maatschappij is ingekapseld in de maatschappelijke orde zelf. Marcuse spreekt hier dan van de een-dimensionale maatschappij. Men koestert geen utopieën meer, de tweede dimensie is verloren gegaan.

Marcuse zoekt nu naar de krachten die het

vermogen tot inkapselen te boven gaan. Die krachten zullen zich veel extremer moeten opstellen. Zij moeten komen tot „de grote weigering”. De gehele establishment inclusief haar inkapselvermogen moet worden verworpen. Dat kunnen alleen zij, die nog buiten de establishment staan, zoals de studenten. Zij hebben een „natuurrecht op verzet”, een recht om onwettige middelen, ook geweld, aan te wenden zodra de wettige ontoereikend zijn. Geweldloosheid immers betekent het zich toch weer neerleggen bij de gevestigde orde; geweld is noodzakelijk en gewenst om tot bevrijding te komen. Geweld moet slechts worden afgewezen als het dient voor onderdrukking. Vandaar dat de Black Powerbeweging moet worden toegejuicht en het geweld van de politie om revolte te onderdrukken moet worden afgewezen.

Ten diepste hebben we hier te maken met een uiterst hooghartige gedachtengang. Het uitgangspunt is, dat onze huidige maatschappelijke orde een „valse” vrijheid herbergt, terwijl de idealen van Marcuse de „ware” vrijheid bevatten. Dit is een volstrekt subjectief oordeel, dat slechts aanslaat bij hen, die zichzelf rekenen tot de bevoorrechte klasse der helderzienden, een elitegroep die meent monopolie te bezitten om het eenvoudige klotjesvolk het gemis van zijn „ware” behoeften bij te brengen.

Zulk een elitegroep vormen van oudsher de studenten. Vroeger kwamen zij uit de bevoorrechte groepen van de maatschappij voort en uit dien hoofde meenden zij zich te kunnen veroorloven wat een gewone burger zich nooit zou hebben kunnen veroorloven. En rechters — die zelf ook eens studenten waren! — vonden hun baldadigheid aanvaardbaarder dan die van b.v. een jonge arbeider.

Tegenwoordig levert elke bevolkingsgroep studenten. Maar bij een deel van hen — niet zelden juist zij die afkomstig zijn uit kringen waar men vroeger over een universitaire studie eenvoudig niet hoefde te denken — treft men nog dezelfde elite-gedachte. Bij hen slaat Marcuse aan: zij staan nog buiten de establishment, zij voorzien wat het gewone volk nog niet doorziet, zij hebben als studenten privileges en zij mogen doen wat een gewoon burger niet mag doen: zich verzetten tegen de politie, universitaire gebouwen bezetten, consulaten binnendringen enz. Wee de rechter die hen als gewone stervelingen behandelt: hij heeft er niets van begrepen, aan zijn optreden moet zelfs een Kamerdebat worden gewijd en een V.U.-hoogleraar in het strafrecht gaat een actie ontkenen om de straffen ongedaan te maken!

Het uit de band (van de establishment) springen van de studenten krijgt nu een ideologische basis in de theorieën van Marcuse. Deze proclameert de „ware” tolerantie, die inhoudt: onverdraagzaamheid tegenover de denkbeelden van „rechts” en verdraagzaamheid tegenover die van „links”, omdat alleen deze laatste de „ware” vrijheid propageren. Hier hebben we bijna met een religie te maken, die gespeend is van alle maatschappelijke twijfel. En het is waarlijk geen wonder, dat er hoogleraren zijn, die in deze denksfeer niet meer in staat en bereid zijn hun wetenschappelijk, zorgvuldig het „voor” en „tegen” afwegend werk te verrichten. Juist in de sfeer van de wetenschap bestaan immers geen stellingen (als die van Marcuse) die zich niet voor tegenspraak lenen.

Boekbespreking

George W. Knight, III, **The faithful sayings in the pastoral letters.** Uitg. J. H. Kok, n.v., Kampen, 1968, 162 blz., f 8,90.

Op deze in de engelse taal gestelde dissertatie promoveerde de auteur in september 1968 aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Het is dus reeds enige tijd geleden. Van een bespreking of aankondiging in ons blad is tot dusver niet gekomen. Onze excuses. Maar ik geloof, dat het ook zijn voordelen heeft, dat na zoveel tijd nog eens weer de aandacht op deze dissertatie wordt gevestigd. Het is een boek, dat zijn waarde behoudt.

De auteur bespreekt achtereenvolgens: 1 Tim. 1:15; 3:1; 4:9; Tit. 3:8; 2 Tim. 2:11 waarin Paulus de eigenaardige formule gebruikt: 'Dit is een getrouw (betrouwbaar) woord', soms aangevuld met: 'en alle aanneeming waard'. Paulus haalt hiermee gezegdes aan, die in de christelijke gemeente leefden en die betrekking hebben op de heilsleer, de ethiek en de kerkregering, waarmee hij zijn instemming wil betuigen en ook met alle nadruk voor de aandacht van de gemeente wil stellen. De apostel staat ook niet los van de christelijke gemeente, maar hoort in die 'gezegdes' de weerklank van het evangelie, dat ook hij predikt en bij de voortduur de gemeente op het hart gebonden wil houden.

Knight geeft een uiterst zorgvuldige en minutieuze bespreking niet alleen van de formulering, maar ook van de inhoud van de formules. Mij is het soms wel eens wat al te minutieus, daar ook wel genoemd wordt wat bekend geacht kon worden. Maar daarmee wil ik aan de waarde van dit boek niet te kort doen. Juist doordat de auteur zo zorgvuldig is en ook alle gezegdes gezamenlijk bespreekt, onderlinge verbanden aanwijst en de oorsprong ervan probeert te bepalen, komt de betekenis duidelijk uit. Hoewel zakelijk zijn exegese niet zoveel afwijkt van de onder ons bekende commentaren van Bouma en Ridderbos, komt juist door het geheel van deze studie de zin der woorden scherper uit. Te meer, waar de auteur zijn exegese geeft in confrontatie met wat tal van anderen hebben aangevoerd. We komen dus ook met verschillende opvattingen op de hoogte. Wie daarom een gedegen studie van deze Schriftplaatsen wil maken, zal dit boek niet mogen laten liggen; ook voor het maken van een preek kan het zijn goede diensten bewijzen. Dus gaarne aanbevelen. Zowel prijs als omvang zijn bescheiden. De auteur houdt zich aan zijn onderwerp. De uitgave is keurig verzorgd.

H. Venema

VERANTWOORDING GIFTEN HULPBEHOEVENDE STUDENTEN

Januari 22: van 834867 f 10,00; februari 11: f 62,50 van F. J. te H.; f 36,00 van mej. S. Bahama Islands! maart 2: f 189,93 van de Geref. Kerk te Emmeloord; 13 april f 50,00 via Amrobank Soest; per post, van br. R. te I. f 5,00; van hand in hand van mej. H. op 1 juli f 10,00; op 4 juli f 25,00 via Amrobank te Soest.

Een aantal giften, overgemaakt aan de Nutsspaarbank te Kampen moet nog verantwoord. Dat komt D.V. spoedig.

Härtelijk dank!

G. Visee

KERKNIEUWS

Bedankt: voor Apeldoorn-B en Zwolle-B: drs. D. Deddens te Leeuwarden; voor Mussel, Uithuizen en Zuidwolde (Gr.): ds. P. Deddens te Rozenburg; voor Delft (evangelisatie onder buitenlandse studenten), en Hoogeveen-B: ds. M. Brandes te Hengelo; voor Hoogkerk: ds. M. van Dooren te Vlaardingen-B; voor Haren-B: ds. A. Kooij te Emmen; voor Oosterwolde en Smilde: ds. B. van Riet te Bolnes-Slikkerveer.

Kempton Park — De kerkeraad besloot in overleg met de gemeente de naam der kerk te veranderen in: „Die Vrye Gereformeerde Kerk van Witwatersrand (Johannesburg)”. De kerkeraad verkreeg voor de zondagse erediensten het gebruik van een van de collegialen van de Randse Afrikaanse Universiteit in Johannesburg.

PROPAEDEUTISCH EXAMEN

Geslaagd voor het propaedeutisch examen de heren P. Houtman, Vrederustlaan 205, 's-Gravenhage; F. J. Bijzet, Finneblomstrjitte 14, Dokkum.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Redactieleden

Ds H. Amelink, P. Groen, Prof. Dr H. J. Jager, D. W. L. Milo, Prof. C. Veenhof, ds G. Visee.

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.), tel. 0 1843 - 232.

Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”

secretaris-penningmeester: W. Kaper, van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Tel. 0 30 - 711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220, Zeist. Tel. 0 3404 - 12452.

Abonnementprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbetaling) Zeist. Giro 233117.
Advertentieprijs ... 20 ct per mm.
Familieberichten ... 15 ct per mm.

Met dank aan de Heere, onze God, Die leven schenkt en leven neemt, berichten wij U de geboorte van ons zontje

HENDRIK JOHANNES

„Want Gij hebt zijn nieren gevormd, hem in de schoot van zijn moeder geweven”. (Ps. 139:13 gewijzigd)

J. H. BRINK
S. BRINK-DROGT

Snuiverstraat 11.
Krommenie, 1-7-70

JAN AALBERSBERG

en

JOKE WAAGMEESTER

hebben de eer U kennis te geven van hun voorgenomen huwelijk, op woensdag 22 juli 1970 om 14.00 uur in het gemeentehuis te Driebergen.

Kerkelijke inzegening door de Wel-eerwaarde Heer Ds. K. B. Holwerda in een dienst uitgaande van de Geref. Kerk (vrijgem.) in de Ned. Herv. Kapel, Langbroekerweg 6, Doorn, om 15.00 uur.

Juli, 1970
Aalsmeer, Aalsmeerderweg 409
Driebergen, Traay 230

Receptie van 17.00-18.30 uur in Hotel Smit, Amersfoortseweg 26, Doorn.

Toekomstig adres: Nes 5, Vijfhuizen.

HASSELT (Ov.)

Het Bestuur van de Christelijke School, Sportlaan 33 te Hasselt zoekt contact met een

onderwijzeres of onderwijzer,

die

- bevoegd is voor j, r en (ev.) k.,
- van gereformeerde beginselen is,
- past in een jong enthousiast team,
- moderne onderwijsmethoden op verantwoorde wijze weet toe te passen,
- het leuk vindt in een modern nieuw schoolgebouw te werken met ongeveer 30 kinderen uit klas 2 en 3,
- als ongehuwde een ruime duplexwoning (huur f 9,50 p.w.) wil betrekken of
- als gehuwde zeker kan zijn van een mooie woning,
- haar of zijn sollicitatiebrief wil zenden aan het hoofd van de school: H. J. Willigenburg, Streukelerstraat 22 te Hasselt, tel. 02509 - 260 (huis) of 596 (school).

Onderwijzer zoekt
per 15 september
in **UTRECHT**

VRIJ GEDEELTE VAN HUIS of KAMER MET KEUKEN.

Brieven onder nr. 107 bureau Opbouw, Slotlaan 220, Zeist.

**IN VERBAND MET DE VAKANTIE
TER DRUKKERIJ
VERSCHIJNT ER OP 24 EN 31 JULI
GEEN NUMMER VAN „OPBOUW”.**